מעשה בסרטן

מורביה

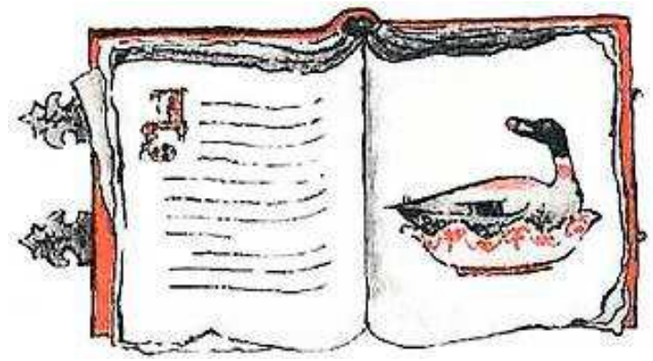

חי פעם בכפר איש צעיר בשם איוואן וכינוי "סרטני", כי לא ידע כל מלאכה והתפרנס מלכידת סרטנים בנהר. הגיע כבר זמן לשאת אישה, אך איך אפשר להתחתן אם אין אפילו פרה אחת ברפת ולא תרנגולת בלול. ובעצמו לא כל יום מצליח לאכול לשובע. מי יתחתן אתו?
והוא החליט לחפש את מזלו במקומות אחרים. אסף את החפצים הדרושים לדרך, אך לא היה לו במה לארוז אותם. "אולי בעליית הגג אמצא מזוודה כלשהי" חשב. ועלה לעליית הגג. מזוודה לא מצא, אבל בפינה רחוקה ראה תיק, ובתיק מצא ספר עבה, כרוך בעור ועם דפים כבר צהובים מזקנה.
איוואן לא ידע מאין הספר, וכמה זמן כבר מונח שם. אולי מזמנו של סבא ואולי מסבא-רבא.
לקח את הספר והלך למורה. המורה קרא בדפים ונע בראשו.
"אינני יודע איזה ספר זה. הוא כתוב לא בלשון שלנו."
"אז אגיד לך" אמר סרטני "זה ספר חכם ובו כתוב כל מה שהיה וכל מה שעוד יהיה."
"למה אתה חושב כך?" שאל המורה.
"פשוט מאוד" ענה סרטני "ספר עבה, סימן שיש בו ידע רב. הוא ישן, ובזמני עברו אנשים לא נהגו לכתוב שטויות בספרים. והכריכה מעור עגל, אז למה שהיו מבזבזים עור עגל על כריכת דברים בטלים? אז אפשר לקרוא בו כל מה שהיה בעבר ולנחש מה עוד יקרה."
המורה הניע כתפיים ואיוואן שם את הספר תחת בית השחי והלך לאן שרגליים הובילו.

הלך בשדות, הלך ביער ופתאום שמע עז פועה. וקולה כזה עצוב, אומלל שאיוואן ירד מהדרך כדי לראות איזו צרה נפלה על העז. ועז הייתה באמת בצרה. היא נפלה בבור ובשום אופן לא יכלה לצאת. ואיוואן לא יכול היה לעזור לה. כדי להוציא אותה זקוק היה לחבל, וחבל לא היה לו. הוא זרק לעז ענפים אחדים וקצת עשב טרי, כדי שלא תגווע מרעב והלך הלאה.

כעבור זמן הגיע לעיר וממש בקצה ראה קבוצת אנשים. כולם צעקו, נפנפו בידיים וביניהם אישה זקנה בוכה, מנגבת דמעות במטפחת.

"מה קרה?" שואל סרטני. "הזקנה גידלה עז, וזו נעלמה."

"הו אהובה שלי, גלולת-קרניים!" בכתה הזקנה "וודאי הזאבים טרפו אותך! לא ויתרו עליך בעלי השיניים! השאירו אותי בלי חלב.."

"אל תתאבלי, סבתא, טרם זמן" אמר סרטני "תכף נראה איפה העז שלך."

הוא פתח את הספר, הוביל באצבע בין העמודים ואמר:

"בשביל הזה לכו ליער. ימינה מהדרך תראו בור ובבור צריכה להיות עז. חיה ובריאה. ולכו לשם מהר, כדי שבאמת הזאבים לא יטרפו אותה. ואל תשכחו לקחת אתכם חבל."

האנשים הופתעו אבל הלכו.

לא עברה שעה והביאו לזקנה את העז שלה.

בכל העיר התפרסמה מיד הידיעה על הידען עם הספר שלו. עד המלך הגיעה השמועה. המלך שמח. בדיוק באותו יום טבעת יקרה נעלמה לבת שלו וכמה שלא חיפשו, לא הצליחו למצוא אותה. והמלך חשב – טוב יהיה לנסות ולשאול את הידען.

למלך יועצים ואנשי חצר רבים כדי למלא כל משאלתו, כל גחמה שלו. ועוד יותר טוב לדעת מראש לנחש אותה. המלך רק הרים גבה והמשרתים כבר מתרוצצים בכל העיר, מחפשים את הידען. הביאו את סרטני והעמידו לפני המלך. סרטני נבהל. דבר אחד הוא לעשות בבדיחות טובה לאישה זקנה, דבר אחר לעמוד בפני המלך. כאן אפשר במקרה לאבד את הראש.

המלך הביט על הידען ואמר לעצמו:

"לא צריך לשפוט ממראה. צריך לבחון קודם."
ולחש לבתו הנסיכה דבר מה לאוזן. והנסיכה לחשה לעוזרת הקרובה שלה וזו מיד רצה משם.
ואחר כך חזרה והביאה קערת כסף סגורה במכסה זהב.
המלך שאל את סרטני:
"אתה אולי רעב?"
"אחזיק עוד מעמד" עונה סרטני "אבל אם תכבד אותי – לא אסרב."
"אכבד. אך קודם נחש איזה כיבוד זה כאן בקערה."
בחור מסכן תפס את ראשו:
"אוי סרטני, סרטני, טיפש לא-יוצלח. התחשק לך לאכול ונפלת בפח. עכשיו רק תסמיק, תאדים מרוב בושה."
"איזה ידען! אפילו בלי ספר ניחש והצליח!" קרא המלך ובהתרגשות ובידו המלכותית הרים את מכסה הזהב.
ואז כולם ראו – בקערה מונח סרטן מבושל, גדול ואדום.

המלך ציווה מיד לשלוש הטבחיות שלו להכין ארוחה של שלוש מנות והורה גם שכל מנה תגיש לאיוואן רק זו שבעצמה הכינה אותה. אחר כך הוביל את איוואן לחדר מרוחק ואמר לו "לא תצא

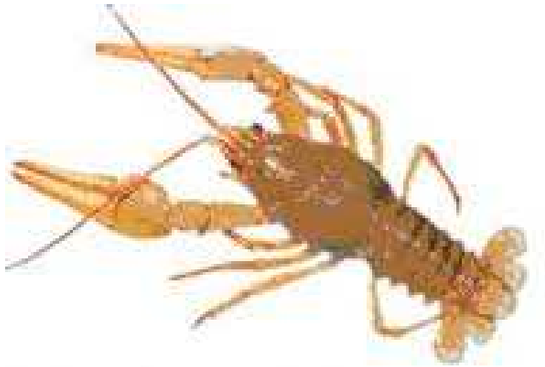

מכאן עד שתמצא את הטבעת היקרה של בתי. ותזכור – עדיפה חיבתו של המלך מלחם המלכותי."
"מה לעשות" חשב איוואן "לפחות אוכל לשובע, ואחר כך יהיה מה שיהיה." הוא נע בראשו למלך, כאילו הוא מסכים ופתח את הספר העבה שלו.
והמלך הציץ לתוך הספר. מובן שהמלכים צריכים להיות מלומדים, אז הוא ידע לקרוא גם את השפה שלא שלנו, הציץ ואמר:

"הרי אתה מחזיק את הספר עם הראש למטה ועם הסוף מקדימה!"
אך סרטני לא התבלבל:
"אא, מילדותך מלמדים אתך, המלך, אבל לא את מה שנחוץ. הרי ברור – אם רוצים לדעת אחורה מה שהיה, גם את הספר צריכים להחזיק עם הסוף קדימה."
"כנראה כך" הופתע המלך "טוב, תחקור ואני אלך, לא אפריע לך יותר."
ישב כך סרטני ומהרהר:
"לשם מה לקחתי את הספר הזה? אילו ישבתי בבית, לא הייתה הצרה הזו באה עלי."
אבל היה כה רעב ששכח על הכל ולא יכול היה יותר לחשוב אלא רק על האוכל. והזמן עובר כמו במעוף למי שמשוחח, אבל הוא נמשך לאט למי שמחכה. ולטבחיות דרוש היה זמן כדי להכין ארוחה טובה.
פתאום נפתחה הדלת ונכנסת טבחית עם קערת מרק.
"אני רואה בסוף את הראשונה!" קרא איוואן. וחשב על המנה שהביאו לו.
הטבחית החווירה. היא התנדנדה ובקושי עמדה על רגליה. שמה את הקערה על שולחן ויצאה מהר.
בזמן שאיוואן אכל הטבחית התלחשה עם שתי האחרות:
"אנחנו בצרה, חברות! הידען הזה רואה הכל. רק נכנסתי לחדר וכבר ידע הכל עלי."
הטבחית השנייה הביאה בידיים רועדות את מנת צלי על צלחת.
"הנה הגיעה השניה!" שמח איוואן למנה השניה.
הטבחית לא זכרה איך יצאה מהחדר. רצה למטבח ואומרת:
"צדקת. הוא ניחש גם אותי!"
הטבחית השלישית הייתה רוצה להסתתר תחת האדמה, אך אין ברירה – הביאה את הקינוח לידען.
"הנה השלישית" אמר סרטני. על שלוש חשבתי ועם שלוש סיימתי. התגברתי על שלושתן."
והטבחית השלישית נכנסת למטבח ואומרת "הכל אבוד! צריך לחשוב איך לצאת מהצרה."
וסרטני חושב:

"אצל המלך אוכל טוב. אכלתי עבור אתמול ועבור מחר. אבל לקבל לקינוח מכות בפקודת המלך אין לי חשק. כדאי להתחיל ולחשוב איך לברוח מכאן ומה שיותר רחוק."
רק כך חשב כשנפתחה הדלת ושלושת הטבחיות נכנסו. הן החזיקו צלחת קטנה ועליה..
איוואן לא האמין לעיניו – על הצלחת שלוש ערמות מטבעות זהב ובאמצע טבעת.
בבכי נפלו הטבחיות על ברכיים, מבקשות רחמים, לא לגרום צער לילדיהן הקטנים.
"אנחנו לא לגמרי אשמות" אומרות "הנסיכה בעצמה באה למטבח, רצתה לטעום מרק, הורידה את הטבעת. כל האשמה שלנו שהסתרנו אותה."
סרטני שמח כפי שלא ניתן לתאר. קפץ מהכיסא, הציץ בחלון. וחלון החדר מופנה לחצר הארמון.
"אז שיהיה כך. ארחם על ילדיהן. תלושו בצק ותכניסו את הטבעת לעיסה. אתן רואות את הברווז הגדול. תנו לו לבלוע את הבצק. ואנחנו עם המלך נסדר את היתר.

הוא נתן את הטבעת לטבחיות, לקח את מטבעות הזהב מהצלחת, ישב בכיסא והתחיל לנום. נם, נם אבל לא נרדם.
בא המלך ושאל:

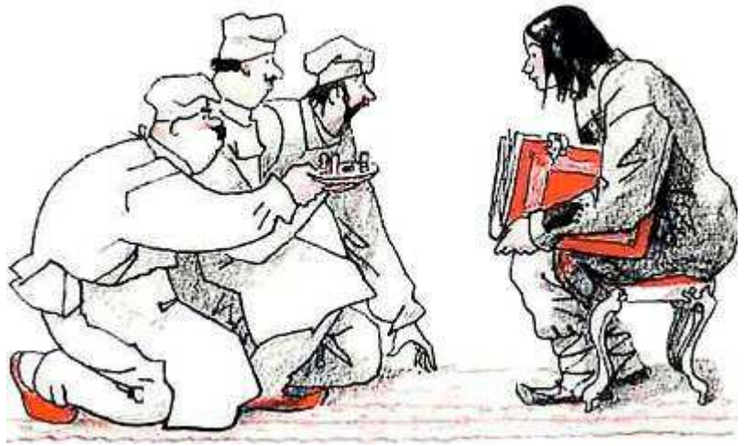

"אז מה, ידען? פתרת את החידה?"
"בוודאי" עונה סרטני.
"אז איפה הטבעת? דבר מיד!"
"הטבעת אצל הגנב שנתפוס בקרוב. לגנב שתי רגליים ושתי עיניים.."
"אל תקשקש לי שטויות!" התרגז המלך "אני יודע שלגנב שתי רגליים ושתי עיניים. זה ברור."

סרטני חייך.
"אל תיחפז, המלך. הגנב לא יודע שהוא הגנב. והכל יתברר כאשר המלך יסעד. צווה לצלות את הברווז הזה."
"נמאסו עלי הבדיחות שלך! זו הפעם האחרונה שאשמע לך!"
המלך מחאה כף וציווה להגיש לו את הברווז לארוחת צהריים.
מיד שחטו את הברווז המסכן, התחילו לנקות קרביים ומצאו את הטבעת.
המלך צחק והשתומם. הנסיכה רקדה משמחה ובמיוחד שמחו שלושת הטבחיות.
המלך תגמל את סרטני ביד רחבה, ניסה לשכנע אותו שיישאר בשרות אצלו ויתמנה ליועץ הראשי, אבל סרטני סירב. הוא שם את הספר העבה תחת בית השחי וחזר הביתה.
וכשהגיע לכפרו הלך ראשית כל אל המורה.
"תודה על העצות" אמר "אך אגיד לך – לולא הצלחה וערנות עלול הייתי להישאר בלי ראש. ואתה אמרת שבספר כתוב הכל על העבר ועל העתיד."

"הרי זה אתה דברת כך!" השתומם המורה.
"אני?" אמר איוואן "אולי כן. עכשיו אלך אל עליית הגג, אשים את הספר לתיק ואסגור אותו שם היטב. מי היה כבר בתוך לולאת החנק ונשאר בחיים, שנית כבר לא ישים בה את ראשו."
המורה לא הבין דבר מכל זה ושוב הניע את כתפיו. ותוך זמן קצר סרטני התחתן. מצא לו אישה לפי רצונו, עליזה ושקטה. חיו יחד בשלום!